
СЕКЦІЯ 1

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

В. В. Борщенко

*к.ю.н., доцент кафедри конституційного права та правосуддя
ОНУ імені І. І. Мечникова*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НОВІТНІХ ПРАВ ЛЮДИНИ

XXI століття супроводжується розвитком медицини, інновацій та технічним прогресом, що впливає на зміну, виникнення та припинення тих чи інших суспільних відносин, а також розвиток системи прав людини, як на національному так і на міжнародному рівні. Права людини базується на визнанні людини вищою цінністю і є в свою чергу проявом самообмеження державної влади, захищаючи автономію індивіда.

На даному етапі історичного розвитку людства юридичне конструювання прав людини досягло певного концептуального роздвоєння, що стає підґрунтям для нових досліджень, а отже є актуальною темою тез.

Так, з одного боку, відбувається розширення переліку прав людини, а з іншого боку – більш активне використання механізмів обмеження прав і свобод, що передбачені як на міжнародному рівні, так і на рівні окремих держав. Історичний розвиток прав і свобод людини показав, що існує деякий накопичувальний процес в результаті наукової систематизації прав людини, таким чином з'явилась теорія трьох поколінь прав людини.

Теорія «трьох поколінь прав людини» зазначає, що поколіннями є основні етапи розвитку цих прав, пов'язані з формуванням уявлень про їх зміст. Засновник теорії «трьох поколінь прав людини» відносить до першого покоління громадянські і політичні права, до другого покоління – соціально-економічні, а до третього – права колективні або солідарні. Перші три покоління вже є стабільними категоріями, а отже не будемо аналізувати їх детально.

Концентруючи увагу безпосередньо на четвертому поколінні необхідно зазначити, що їх існування є правовою відповіддю викликам ХХІ століття.

На даному етапі народжується нове, четверте покоління прав і, відповідно, виникають міжнародно-правові процесуальні інститути, які забезпечують ці права. Формується міжнародне гуманітарне право, світський гуманізм стає однією з віх у моральному розвитку суспільства. Так, інформаційно-комунікаційні технології значно змінюють швидкість та якість процесів міждержавного спілкування та співробітництва, сприяють розвитку інтеграційних процесів в економічно-політичній галузі. Досягнення медицини останніх п'ятдесяти років вражають. Хірурги щодня рятують тисячі життів, роблячи численні пересадки-трансплантації необхідних тканин і органів з тіл вже мертвих людей.

Слід звернути увагу, що разом з формування новітніх прав відбувається зміна цінностей. Цей процес завжди є еволюційний, що передбачає їх формування залежно від історичного й культурного становища людини й суспільства певної епохи. Завдяки такій еволюційності найбільш ефективні й придатні для життя у конкретних умовах цінності зберігають свою роль, а менш «стійкі» відходять.

Доречно зауважити, що кожен період людської історії у контексті цінностей є періодом «боротьби» традиціоналізму та новацій (модерності). При цьому, треба зазначити, що негативний вплив глобалізації на ціннісні установки полягає в тому, що цінності набувають суто умовного характеру, легко піддаються змінам, те що відбувається саме зараз. Як наслідок – формується ціннісний релятивізм, за яким усі цінності визнаються рівноцінними, а критерії їх оцінки поступово набувають відносного характеру.

Критерієм закріплення прав нового покоління в національній системі є панівні в державі моральні цінності. Зрозуміло, що для кожної держави, народу вони можуть бути різними. Це залежить від релігійних і ментальних цінностей держави та народу. Однак сама мораль та релігійне тлумачення є змінною категорією. Ці регулятори суспільних відносин не так швидко змінюються, як право, але також підлягають оновленню розумінню.

Таким чином, виходячи з вищенаведеного, можна зробити наступні висновки. Права людини являють собою складний, динамічна розвиваючий феномен, такий, що вийшов за межі власне правознавства і виступаючий, наприклад, як філософські концепції. Крім того, вони являють собою цілком визначену юридичну конструкцію, що встановлює механізм взаємин людини і держави. Розвиток цього механізму відбувається як у просторі (на регіональному рівні, рівні окремих держав і міжнародному рівні), так і в часі (зміна поколінь прав людини), характеризується постійною модернізацією і є по суті юридичним, формальним відображенням конкретно історичного визнання місця і ролі індивіда в суспільстві.